

A ZENEI KÉPESSÉGEK FEJLETTSÉGE 3-6 ÉVES KORBAN³

„Jó mérnök, vegyész stb. lehet valaki, ha tizenöt éves koráig rá sem gondol. De zeneértő nem lehet, ha hat éves korában (s játékosan még előbb) nem kezdik rendszeresen nyitogatni – gyakorolni a fülét” (Kodály, 1974, idézi Erős, 2008. 5 o.).

Kodály szavai kapcsán megfogalmazódhat a kérdés, hogy miért annyira fontos a dallamok iránti befogadó attitűd, sőt a zenének és énekszónak miért kellene nélkülözhetetlen részének lennie a mindennapjainknak. Ugyanis a mai társadalomban a zenei tevékenységek, valamint az ének-zene oktatás hordereje rendszerint inkább harmadrendű kérdésnek mutatkozik egy olyan felgyorsult világban, ahol számos területen kell egy időben helytállnunk. Mégis azt mondhatjuk, hogy érdemes napirenden tartani és hangsúlyozni a zene fontosságát, hiszen már ismert sokoldalúan fejlesztő hatása. A zene olyan „emberformáló erő” (Forrai, 2000. 11. o.) amely nem csak a személyiségünk fejlődését segíti, de számos más tudományterületre is jótékony hatást gyakorol (Asztalos, 2016).

Felkelteni a gyermekek zenei érdeklődését leginkább akkor tudjuk, ha a lehető legkorábban kezdjük el megismertetni őket a hangok világával, így a

---

¹ A Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Karának óvodapedagógia szakos hallgatója

² A Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Karának tanársegéde

³ A dolgozat, amely alapján a cikk készült I. díjat nyert a XXXIII. Országos Tudományos Diákköri Konferencia Tanulás-és Tanításmódszertani, Tudástechnológiai Szekciójában.

család szerepvállalása megkerülhetetlen a zenei nevelésben. Legtöbbünk bizonyára őrizhet olyan kedves emlékeket, amikor hatalmas élménynek számított például egy *Csip csip csókát* vagy egy *Sétálunk, sétálunk* kezdetű játékot eljátszani szüleinkkel, nagyszüleinkkel, amely olykor kiemelt a hétköznapi monotonitásából, és olyan erős érzelmi köteléket alakított ki, amelyre csak a zene ereje képes.

A hazai és nemzetközi viszonylatban is elismert Kodály-féle zenepedagógiai koncepció kapcsán (Laczó, 2008, idézi Kenesei, 2013) általában a legelső gondolatunk az iskolai zenei neveléssel kapcsolatos, azonban nem hagyhatjuk figyelmen kívül az óvodai zenei nevelő elképzeléseit sem, hiszen ennek Kodály ugyanolyan, sőt talán még jelentősebb szerepet szánt. Nem is csoda, hiszen véleménye szerint „a szép zene magvát a legzsengőbb korban” (Kodály, 1974, idézi Kissné, 2012. 2. o.) kívánatos elültetni. A családot követően az óvoda a következő fontos nagy állomása a zenei nevelésnek, ahol már a gyermekek sokoldalú, céltudatos és tervszerű fejlesztésben részesülnek. Az óvodákban a zenei nevelés az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramjában (2012) deklarált ének, zene, énekes játék, gyermektánc tevékenységi forma keretein belül valósul meg.

A családi háttér szerepe a kisgyermekkor zenei fejlődésben

Kodály Zoltán szavai sokak számára ismerősen csenghetnek, amikor arra a kérdésre válaszolt az 1948-as párizsi konferencián, hogy mikor kell elkezdni a gyermekek zenei nevelését. Ő azt felelte, hogy a születés előtt kilenc hónappal. Majd nem sokkal később hozzátette: „az anya születése előtt kilenc hónappal” (Gállné, 2008. 47. o.). Kodály tehát arra utalhatott, hogy nem lehet elég korán elkezdni a gyermekek zenei nevelését, valamint az is nyilvánvalóvá válik, hogy az első zenei élmények megtapasztalása a családi környezethez kötött. Sőt mi több, generációk permanens feladata a zenei gyökerek magvainak elültetése.

Következésképpen egy édesanya sokat tehet gyermeke zenei fejlődése érdekében, ha még a gyermek bölcsőben ringatása előtt kezdi el „nyitogatni-fülét” (Erős, 2008. 5. o.) a dallamok világára.

A zene tradicionálisan beépült a csecsemőgondozásba. Gondoljunk például az altatókra, vagy az ölbeli játékokra (Turmezeyné és Balogh, 2009). A szülők kezében tehát már a korai időszakban is van lehetőség, hogy hatást gyakoroljanak a gyermek fejlődésére. Ezt akkor is megtehetik, ha úgy érzik, hogy kevésbé fejlett éneklési készségük. Kutatások igazolják, hogy a szülői ház hatása döntő szerepet játszik a gyermekek zenei képességeinek kibontakozásában előképzettségre való tekintet nélkül (Turmezeyné és Balogh, 2009).

Shuter-Dyson (1985, idézi Gyarmathy, 2002) vizsgálatai is alátámasztják a korai zenei nevelés döntő jelentőségét. A legfogékonyabb időszak három éves

korig tart, amely időintervallumban a gyermekek önkéntelenül figyelnek a zenére. A muzikalitás stabilizálódása kilenc éves korra várható, ami azért nagyon fontos, mert a vizsgálatok szerint ezen életkort követően a képzés és gyakorlás hatása kevésbé látványos a zenei érzék fejlődésében. Ez a tény továbbra is erősíti azt a megállapítást, hogy a gyermekkori zenei fejlődésben a családi környezetnek meghatározó szerepe van (*Gyarmathy, 2002*).

A ritmushallás fejlődése kisgyermekkorban

A ritmusok reprodukálásának képessége kétéves korra várható (*Bruhn, 1993*, idézi *Turmezeyné, 2010*), amelyhez szignifikánsan hozzájárul az idő strukturálásának képessége. Ebben az életkorban a gyermekek már értelmezni tudják az idősíkokat (múlt, jelen, jövő) és el tudják különíteni azokat (*Turmezeyné, 2010*). Ekkor már képesek egyenletes mozgást produkálni, ám még nem olyan nagy biztonsággal és kevesebb ideig képesek szinkronban tartani. Az egyenletes mozgás négy éves korig bizonytalan lehet (*Bruhn, 1993*, idézi *Turmezeyné, 2010*).

Hároméves korban a gyermekek már használják a negyed és nyolcad értéknek megfelelő ritmusokat (*Bruhn, 1993*, idézi *Turmezeyné, 2010*). *Erős (1993)* vizsgálatában résztvevő három éves gyermekek 32%-a sikeresen tapsolta vissza a „tá, titi” ritmusképleteket.

Négyéves kortól további két ritmushosszúsággal bővül repertoárjuk. A gyermekek háromnegyedének már nem okoz gondot egy ritmus eltapsolása, valamint a gyors és a lassú tempót is meg tudják különböztetni (*Gembris, 2002*, idézi *Turmezeyné, 2010*).

A gyermekek öt éves korukra lesznek képesek egyszerűbb ritmusokat visszatapsolni, azonban bonyolultabb ritmusok eltapsolása csak abban az esetben lehetséges, ha azt szöveggel együtt produkálják (*Davidson és Colley, 1987*, idézi *Turmezeyné, 2010*). Az egyenletes lüktetés érzékelése ekkor már

stabilitást mutat, így a zenére való járás nem okoz gondot (*Zenatti*, 1993, idézi *Turmezeyné*, 2010).

Hatéves kortól a ritmusérzék ugrásszerűen fejlődik. Bonyolultabb, hosszabb ritmusokat is visszatapsolnak viszonylag eredményesen (*Minkenberg*, 1991, idézi *Turmezeyné*, 2010). *Erős* (1993) vizsgálatában bármely együtemes ritmusképlet visszatapsolásában 50% fölötti sikeres teljesítést mért. A ritmikai fejlődés hétéves kortól lassabb ütemben fejlődik tovább (*Shuter-Dyson*, 1982, idézi *Turmezeyné*, 2010).

A dallamhallás fejlődése kisgyermekkorban

A dallamhallás fejlődése a memória fejlettségén alapszik (*Erős*, 1992). Ezt támasztja alá az az óvodás gyermekeken végzett vizsgálat, ahol a 3-6 éves gyermekek nagyobb valószínűséggel énekelték vissza a rövidebb (2 ütemes) motívumokat, mint a hosszabb (4 ütemes) motívumokat (*Erős*, 1993).

Két hónapos csecsemők felismerik, ha egy jól ismert dallamban változás történik, azonban az oktáv váltást nem érzékelik különbségnek (*Turmezeyné*, 2010). *Chang* és *Trehub* (1977, idézi *Janurik* és *Józsa*, 2013) vizsgálata rámutatott, hogy öt hónapos csecsemők képesek hat hangból álló dallamban három fél hangnyi eltérést érzékelni, de csak abban az esetben, ha az a dallamvonalhoz kötődik.

A dallamészlelés fejlődése akkor következik be, ha a gyermek a dallamból egyre több részletet figyel meg (*Turmezeyné*, 2010). Először a dallam kontúrját, majd később az egyes hangmagasságokat és hangközöket is megfigyeli (*Tyeplov*, 1966, idézi *Asztalos*, 2012). Fontos megemlítenünk, hogy az 5-6 éves gyermekek dallamérzékelése eltér a felnőttekétől. A felnőtteknek egy dallam felidézésében elég a dallamvonalra hagyatkozni, míg a gyermekek a dallamvonal mellett a hangszíntől, hangerőtől és tempótól elvonatkoztatni nem tudnak (*Schwarzer*, 1997, idézi *Turmezeyné*, 2010).

A hangmagasság-hallás fejlődése kisgyermekkorban

Különböző vizsgálatok rámutatnak arra, hogy a hangközhallás nagyon korán jelentkezik. A csecsemők már érzékelik az oktáv, kvint, terc valamint a legkisebb hangköz, a szekund közötti különbséget (*Turmezeyné, 2010*).

„A különböző hangmagasságokra való fogékonyság veleszületett képesség, ami mint egyes veleszületett reflexek, a későbbiekben kialszik, de a kognícióval újra feléleszthető” (*Turmezeyné és Balogh, 2009. 183. o.*). *Forrai* (2000) munkája segíti az óvodapedagógusokat abban, hogyan tudják játékos formában érzékeltetni és mechanikussá tenni a hangmagasság változásait a gyermekek számára. Ehhez szorosan hozzátartozik az is, hogy ebben az életkorban tudatosítsuk és elmélyítsük a magas és mély fogalompárt.

A hangmagasság kapcsán érdemes szót ejteni az abszolút hallás jelenségéről. Abszolút hallással az rendelkezhet, aki „a hangokat rezgésszámuk szerinti magasságában hallja, a hallott hangokat ábécés nevükkel pontosan képes megnevezni” (*Hegyi, 1972. 23. o.*). Az abszolút hallás akár már három éves kortól is megfigyelhető (*Hegyi, 1972*). *Weiner* (1929, idézi *Tyeplov, 1963*) kísérleti alanyai beszámoltak az „idejekorán” megmutatkozó abszolút hallásukról. Az egyik kísérleti személy már 6 éves korában felismerte és megnevezte édesapja zongorajátékában elhangzó hibákat, valamint megmondta a helyes hangok nevét is. De ennél korábban felismert abszolút hallás is ismeretes.

A kutatás célja

A gyermekek zenei észlelési képességeinek és a szülői háttérrel mutatott összefüggések vizsgálatával elsődleges célom az volt, hogy a gyakorlatom során megismert gyermekek fejlettségéről tudományos értékű, objektív információkat

szereznek, s az így kapott eredményeket visszaforgathassam a gyakorlatba. További célom, hogy ösztönözzem a szülőket a gyermekükkel való közös zenei tevékenységekre, valamint zenei élmények átélésére.

A kutatás relevanciája

A zenei képességek vizsgálata kiemelten fontos kutatási terület, hiszen a zenei gondolkodási műveletek sok más területtel kölcsönhatásban állnak. A zenei transzferhatásokról számos szakirodalom említést tesz. A transzfer azt jelenti, hogy valamely tudást, ismeretet képesek vagyunk új helyzetekre kivetíteni és alkalmazni az adott szituációban (*Csapó*, 2003, idézi *Asztalos* 2012). *Kokas* (1972. 15. o.) tanulmánya így ír a transzferhatásokról: „A magyar zenei nevelés utóbbi húsz évének gyakorlata elsősorban a mindennapos énekórában részesülő gyermekeknél mutatott jobb eredményeket az iskolában oktatott egyéb tantárgyak esetében.” Többek között megemlíti matematikai vonatkozásban a ritmusreprodukálás kedvező hatását, vagy a biztosabb hallást a helyesírási képességek fejlődésével. *Janurik* (2008) munkájában a zenetanulás és az olvasás, valamint a beszéd és a zenei feldolgozás közötti összefüggéseket tárta fel. *Árvayné* (2012) úgy vélekedik a zenei tevékenységről, mint személyiségformáló erőről, amely kifejti pozitív hatásait más, nem zenei területen is, mint például a mozgásfejlődésnél, a pszichikus funkciók fejlődésénél, és a szocializációs színtéren egyaránt.

Tehát lényeges, hogy felhívjuk a szülők figyelmét az otthoni éneklés fontosságára, hiszen ez a tevékenység manapság egyre kevesebb családra jellemző. A technológia dinamikus fejlődésével és a hanghordozók számának megemelkedésével általában a zene passzív befogadása jellemző, ami a családok éneklési szokásaira, és gyakoriságára kedvezőtlenül hat. Tovább nehezítheti a helyzetet a zenetanulás jelentőségének többnyire kedvezőtlen társadalmi megítélése, értékrendben, és fontossági sorrendben elfoglalt helye, továbbá az,

hogy a szülők saját éneklési készségüket gyakran negatívan értékelik, de közrejátszhat a tevékenység iránti érdeklődés hiánya is.

Kutatási kérdések

1. Mennyire megbízható az online zenei mérőeszköz gyakorlati óvodai környezetben, kis minta elemszámmal?
2. A zenei észlelési képességek milyen fejlettséget mutatnak a különböző korcsoportok esetében?
3. Van-e, és ha igen, milyen különbség tapasztalható a 3-4 és az 5-6 éves gyermekek zenei észlelése között?
4. Milyen összefüggések mutathatók ki a teljes teszt és a feladatok kapcsolatrendszerében?
5. Hogyan oszlik el a teszten elért teljesítmények aránya a két korcsoport között?
6. Összefügg-e a szülők képzettsége az otthoni zenei háttérrel?
7. A szülők végzettsége és a család zenei háttere mennyiben határozza meg a teszten elért teljesítményt?

A mérőeszköz bemutatása

A teszt három képességterületet mér: a dallam- hangmagasság- és ritmushallást. Az egyes területek 15-15 ütemesek. A teszt feladatsora alternatív választásokra épül, így a gyermekek számára könnyen érthetővé válnak a feladatok, amely megkönnyíti a tesztfelvételt, valamint ezáltal elhanyagolható a speciális zenei szakszókinccs használata is (Asztalos, 2016).

A teszt figyelembe veszi az életkori sajátosságokat. Gyermekbarát, színes és esztétikus arculatával vonzóbbá teszi a gyermekek számára a feladatokat, így könnyen motiválhatóak a teszt kitöltésére. A feladatok során piros vagy zöld

madárra, emberi figurára, illetve dobra kellett pöttyöt tenni attól függően, hogy melyik területen végezzük aktuálisan a feladatokat. A teszt figyelembe veszi a szintévesztő gyermekeket is, ezért minden feladatnál egy pipa és egy x is megjelenik a válaszádnál. A dallam- és hangmagasság-észlelési feladatokban zongora, a ritmusfeladatokban bongó hangszín hallható (Asztalos, 2016).

A tesztelés mellett a kérdőívezés módszerét alkalmaztuk. A vizsgált gyermekek szülei számára készült egy saját fejlesztésű, papír alapú kérdőív, amely a családi háttérváltozókat hivatott feltárni. A kérdések célja a család zenei kultúrájának, attitűdjének feltárása, mely által következtethetünk a családi környezet, és a zenei képességek fejlődése közötti összefüggésekre. A kérdőív 13 kérdést tartalmaz, amely kitér az olyan háttérváltozókra, mint a szülők és a gyermek életkora, a gyermek neme, a szülők zenei háttere, a gyermeket körülvevő zenei környezet, a gyermek zenei aktivitása, valamint a szocio-ökonómiai státusz (1. táblázat).

Szemponatok	Kérdések száma
Életkor, nem	1,2,3
A szülők zenei háttere	5
A gyermek zenei környezete	6,7,8 9,10
A gyermek zenei aktivitása	11
Szocio-ökonómiai státusz	4, 12, 13

1. táblázat. A kérdőív kérdéseinek jellege szerinti csoportosítása és eloszlása

Az adatfelvétel körülményei

A zenei tesztelést minden alkalommal az eDia online felületén végeztük (Molnár és Csapó, 2013). Az adatfelvétel egy, a tesztfelvételhez alkalmas elkülönített helyiségben zajlott, egyesével, online környezetben, a személyes jelenlétben, így bármikor bizalommal fordulhattak hozzám a felmerülő kérdéseikkel a feladatvégzéssel kapcsolatban. A feladatok megkezdése előtt

beszélgetést kezdeményeztem, így egy olyan kellemes hangulatot teremtettem meg, ahol az új helyzet miatt kialakuló esetleges belső feszültségeket oldottam. Minden gyermektől megkérdeztem, hogy használt-e már laptopot. Az ismereteik függvényében megmutattam a laptop kezelésének lépéseit. A legfiatalabb gyermekeknél felmerült a motoros képességek fejlettségének kérdése. Ha a gyermek finommotorikája nem volt kielégítő a laptopkezeléshez, akkor megkértem, hogy válaszadásnál mutasson rá a laptop kijelzőjén az általa vélt helyes válaszra, irányításommal pedig a valós kattintás történt. Minden feladat előtt megbizonyosodtam arról, hogy a gyermekek világosan megértették-e a feladatot. Ez különösen a legfiatalabb korosztálynál volt lényeges, hiszen a fogalmi gondolkozásuk ekkor kezd el számottevően fejlődni. A tesztfelvételt megelőzően egy piros és kék pöttyös labdát ábrázoló képet mutattam a laptop kijelzőjén, ahol meg kellett állapítaniuk, hogy megegyezik-e a két labda színe, vagy sem. A válaszadást követően megkértem őket, hogy indokolják a válaszukat. Ezzel képet kaptam a gyermek feladatvégzéséhez szükséges fogalmi ismereteiről. Korábban említésre került a teszt gyermekközpontú megjelenése. Ezt nem lehet eléggé kihangsúlyozni, hiszen a gyermekek a megterhelő, unalmas feladatvégzéssel szemben játéknak tekintették a feladatokat, így önként és örömmel vettek részt a kitöltésben.

A vizsgálat mintája

Az adatfelvétel megyeszékhelyen, szakmai gyakorlólhelyen valósult meg 2016 őszén. Az intézmény a kerületben élő gyermekek fogadását biztosítja. A tesztfelvételt 3-4 és 5-6 éves gyermekekkel végeztük, akik heterogén óvodai csoportba járnak. A 3-4 évesek átlagéletkora $N=3,67$, az 5-6 éveseké $N=5,33$. Az alacsony mintaelemszám annak köszönhető, hogy a teszt alanyai azok a gyermekek voltak, akikkel a gyakorlatom során személyesen is foglalkozom (2. táblázat).

Életkor	N	fiú	lány
3	4	1	3
4	8	2	6
5	8	3	5
6	4	3	1
Összesen	24	9	15

2. táblázat. A minta korcsoportonkénti elemszáma és nemek szerinti eloszlása

A zenei teszt mellett szülői kérdőívet is felvettünk. Minden esetben rögzítettük az anyákra és apákra vonatkozó adatokat is. A szülők körében a főiskolai végzettség aránya a legmagasabb. Az anyáknál ez 42, az apáknál pedig 33%-ot jelent. Az anyák 33,3, az apák 20,8%-a tanult zenét. Az anyák átlagosan 2,5, az apák 2 évig tanultak hangszeren játszani.

A mérőeszköz reliabilitása

A teljes teszt Cronbach α értéke 0,612, ami a szakirodalom alapján elfogadható érték, különös tekintettel az alacsony mintaelemszámra. A mérőeszközzel végzett korábbi nagymintás kutatás is alátámasztja, hogy megbízhatóan méri a gyermekkori zenei észlelési képességeket. *Asztalos* (2016) kutatásában a Cronbach α értéke 0,82, amely bizonyítja a teszt reliabilitását. A magasabb érték annak köszönhető, hogy országosan reprezentatív mintán valósult meg az adatfelvétel (N=5288).

A zenei észlelési képességek fejlettsége

Az eredmények vizsgálatakor azt tapasztaltuk, hogy a 3-4 éves korosztálynál a legkönnyebb feladatot a dallam- és hangmagasság-észlelés jelentette, a

legnehezebb pedig a ritmusészlelés, az 5-6 éveseknél pedig mindez fordítva igaz. Megállapítható, hogy szignifikáns az eltérés a teljes teszt átlag és a ritmus észlelés feladatának átlagai között. Fontos kiemelni, hogy míg a dallam és hangmagasság feladatai között nincs szignifikáns különbség, addig a két korosztály ritmusészlelésének eltérése több mint 22%. Ebből arra következtethetünk, hogy a készség fejlődése igen dinamikus a mért életkori csoportok között. Ugyanakkor további két szignifikáns elérés mutatható ki a teljes teszt maximumai és átlagai között a mért korcsoportoknál. A maximumok között 17,78, az átlagok között 10,93%-os eltérést tapasztalunk, amely a zenei képességek fejlődő tendenciáját mutatja az óvodás életkor előrehaladtával. Továbbá fontos megemlíteni, hogy a fiúk és a lányok teszten elért teljesítménye között egyik korcsoportban sem mutatkozott statisztikai különbség. Az átlagok és a szórások alapján a teszt nehézsége megfelelt a korosztályok képességszintjének (3. táblázat).

	3-4 évesek				5-6 évesek				Részminták közötti különbség	
	Min (%)	Max (%)	Átlag (%)	Szórás	Min (%)	Max (%)	Átlag (%)	Szórás	t	p
Teljes teszt	37,7	60,0	47,9	6,46	37,7	77,7	58,8	11,1	2,9	<0,05
Dallam	33,3	73,3	51,6	10,6	40,0	73,3	56,6	11,5	1,1	n.s.
Hangmagasság	33,3	73,7	46,6	14,7	33,3	73,3	51,6	13,6	0,8	n.s.
Ritmus	20,0	60,0	45,5	11,6	40,0	86,6	68,3	14,8	4,1	<0,00

3. táblázat. A gyermekek teljesítményének eredményei korcsoportonként

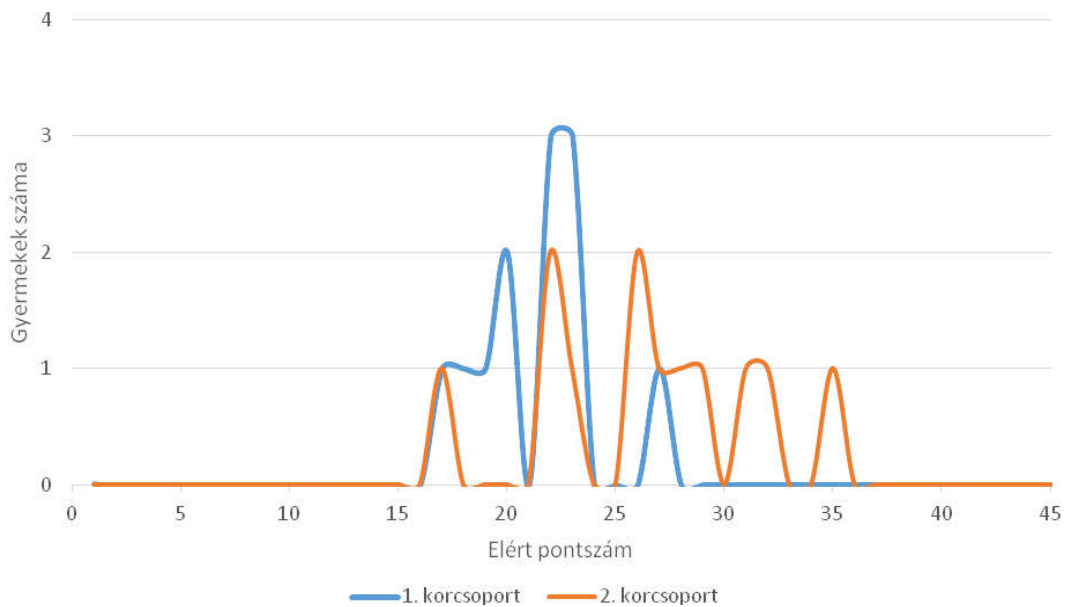
A teszt és a feladatok kapcsolatrendszeréről megállapítható, hogy a dallam és a hangmagasság feladatok korrelálnak egymással, szemben a ritmussal, amely egyik területtel sem mutat szignifikáns összefüggést. A teljes teszt a dallamészleléssel mutatja a legnagyobb kapcsolódást, azonban ez nem kiugróan magas a többi értékhez képest. Megállapítható, hogy a képességstruktúra viszonylag homogén jellegű (4. táblázat).

	Teljes teszt	Dallam	Hangmagasság
Teljes teszt			
Dallam	0,757**		
Hangmagasság	0,749**	0,597**	
Ritmus	0,711**	0,241	0,157

**= $p < 0,01$

4. táblázat. A teszt és a feladatok kapcsolatrendszere

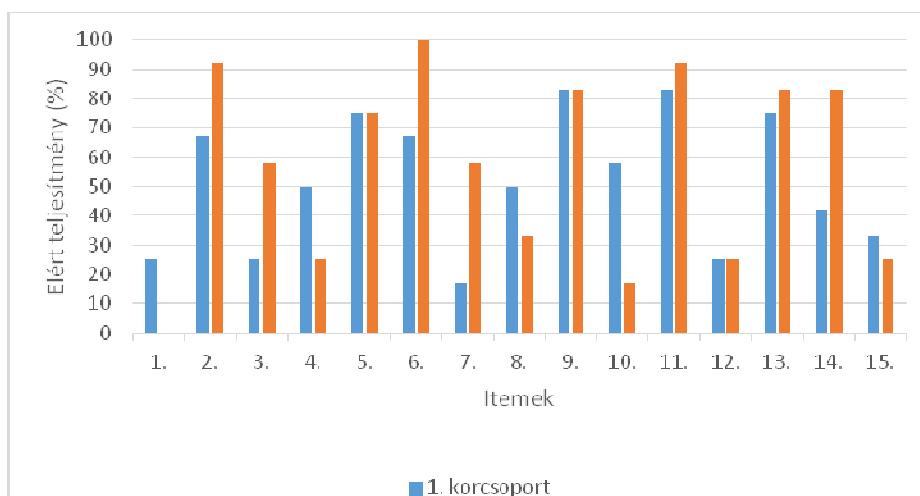
A teszten elért teljesítmények eloszlási görbéi az alacsony mintaelemszám miatt nem tükrözik szimmetrikus eloszlást, azonban jól megfigyelhető az eredmények jobbra tolódása a magasabb életkorban. Mindkét korcsoportban a közepes teljesítmények aránya magasabb. Az 5-6 évesek közül öt gyermek ért el magasabb pontszámot, mint a 3-4 évesek legjobb eredménye (1. ábra).

1. ábra. A teszten elért teljesítmény korcsoportonkénti eloszlása

A dallamészlelés fejlettsége korcsoportonként

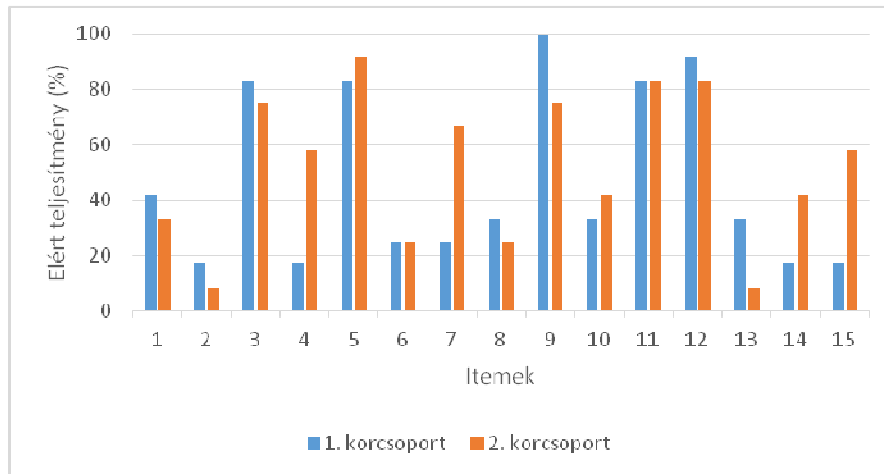
A dallamészlelésnél mindkét korcsoport számára a megegyező dallamminták bizonyultak a legkönnyebbnek (2., 5., 6., 9., 11. és 13. item). Az első korcsoportnál könnyebbnek számított a 4., 8. és 10. itemek, ahol 50% vagy afölött teljesítettek a gyermekek. A változás a 4. és 10. itemnél az első hangot, míg a 8.-nál az utolsót érinti. A második korcsoportnál pedig a 3., 7. és 14. itemek számítottak könnyűnek, ahol szintén 50% fölötti teljesítményt produkáltak. Ezeknél a dallammintáknál az eltérés a dallamvonal végén figyelhető meg. Nehezebbeknek számítottak mindkét korosztály számára az 1., 12. és 15. itemek, ahol a változás a dallamvonal elejét és közepét érintették. Összességében elmondható, hogy az esetek túlnyomó többségében a dallamvonal végén esedékes változásokat hallották meg a gyermekek legkönnyebben, szemben a dallamvonal elején lévőkkel. Ebből arra következtethetünk, hogy a gyermekek ebben az életkorban még nehezebben észlelik a pontos kezdő hangmagasságot (2. ábra).

2. ábra. A dallamészlelés itemein elért átlagteljesítmények

A hangmagasság-észlelés fejlettsége korcsoportonként

Kiemelkedően magas teljesítmény mindkét korosztálynál a 3., 5., 9., 11. és 12. itemeknél látható. Hasonlóan a dallammintához, itt is megegyező itemekről van szó. Egyformán nehéz volt mindkét korcsoportnál az 1., 2., 6., 8., 10., 13 és 14. item, ahol kis és nagy szekundok, valamint kis terc távolság érzékelhető. Könnyűnek számított a második korcsoportnál a 4., 7., és 15. item, ahol a teljesítmény 50% fölötti. Az eredmények alapján megállapítható, hogy a hangmagasság-különbség észlelése általánosságban nehéznek bizonyult. Megfigyelhető, hogy a legnehezebb feladatok a gyermekek körében többnyire a kisszekund távolságot érintik. A kis szekundhoz képest könnyebb, de még mindig nehezen érzékelhető a nagy szekund távolság függetlenül a változás lelépő vagy fellépő jellegétől (3. ábra).

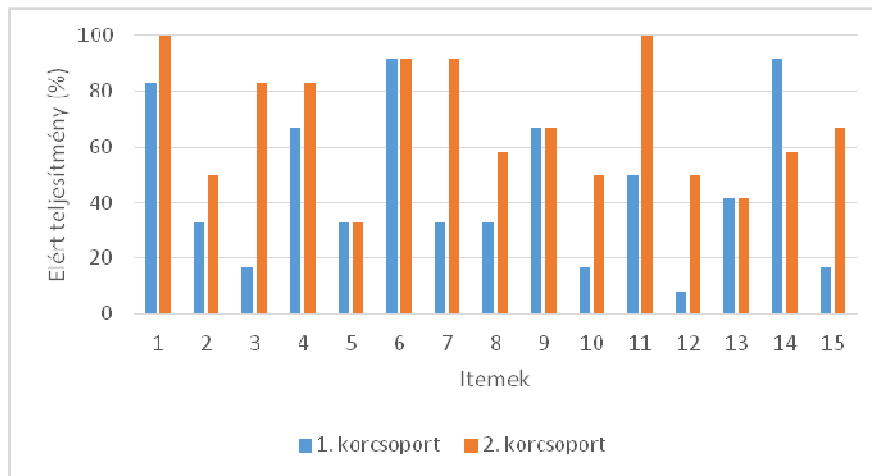

3. ábra. A hangmagasság-észlelés itemein elért átlagteljesítménye

A ritmusészlelés korcsoportonként

A mért életkori csoportok között szignifikáns eltérés észlelhető a ritmusfejlődésben. Jól kitűnik, hogy a ritmusok eltérésének észlelésében a második korcsoport szignifikánsan jobban teljesített az első korcsoporthoz képest. Míg az második korcsoportnál két item kivételével (5. és 13.) az összes eltérő item könnyűnek bizonyult (2., 3., 7., 8., 10., 11., 12., 15. item), addig az első korcsoportnál kivétel nélkül nehéznek mutatkoztak a különböző itemek (2., 3., 7., 8., 10., 12., 15. item). Abban, hogy a két ritmusminta között a változás az elejét, közepét, vagy a végét érintené, szignifikáns különbség nem mutatkozik. Ennél a területnél is a megegyező itemek voltak a legegyszerűbbek mindkét korcsoport számára (1., 4., 6., 9. item). Az eredmények azt mutatják, hogy a ritmusészlelés igen dinamikus fejlődő terület óvodás korban (4. ábra).

4. ábra. A ritmusészlelés itemein elért átlagteljesítmények

A szülők zenei végzettsége és az otthoni zenei háttér közötti összefüggések

Az anya zenei végzettsége szignifikáns kapcsolatban áll az otthon található hangszerek számával ($r=0,512$, $p<0,05$) és azzal, hogy a gyermek milyen gyakran éneklő otthon az óvodában tanult dalokat ($r=0,515$, $p<0,05$). Közepesen erős korrelációt fedezhetünk fel az anya zenei végzettsége és az otthoni hangszerjáték gyakorisága között is ($r=0,618$, $p<0,01$). Az apa zenei végzettsége kevésbé meghatározó, szignifikáns korrelációt nem mutat a teszteredménnyel, ugyanakkor az alacsony elemszám miatt ez a minta jellegzetességeivel is magyarázható. Fontos azonban kiemelni, hogy az apa zenei végzettsége statisztikai összefüggést mutat az otthoni éneklés gyakoriságával ($r=0,410$, $p<0,05$).

A szülők végzettsége és a család zenei háttérének összefüggése a teszten elért teljesítménnyel

A szülők végzettsége, a család zenei háttéré, valamint a teszten elért teljesítmények összefüggéseinek feltárására többszörös regresszióanalízist alkalmaztunk. Megállapítható, a zenei képességek fejlődése 61,26% százalékban

magyarázható a családi környezet hatásával. Ahogy a korrelációs elemzés során is megmutatkozott, az anya végzettsége és zenei képzettsége nagyobb magyarázó erővel bír a vizsgált gyermekek teszten elért teljesítménye esetében. Ezen kívül meghatározónak bizonyultak a közösen átélt zenei élmények, mint például a látogatott koncertek száma (4,05%), az otthon található hangszerek száma (11,54%), a közös éneklések gyakorisága (10,12%). Érdekes eredmény, hogy nem csupán a zenei tevékenységek, de a mesehallgatás is hozzájárul a gyermekek zenei eredményéhez (12,10%). A szakirodalom alapján feltételezzük, hogy a mesehallgatás hallott szövegértésre és fogalmi fejlődésre gyakorolt jótékony hatása a zenei feladatok megértésében és megoldásában is jelentős szerepet tölt be (5. táblázat).

Független változók	Teszteredmények
Anya legmagasabb végzettsége	5,89
Apa legmagasabb végzettsége	1,63
Zenetanulással töltött évek száma - anya	13,81
Zenetanulással eltöltött évek száma - apa	2,12
Koncertalkalmak száma	4,05
Otthoni hangszerek száma	11,54
Együtténeklés	10,12
Mesehallgatás	12,10
Összes magyarázott variancia	61,26

5. táblázat: A regresszióanalízis eredményeinek összefoglalása

A családok szocio-ökonómiai státuszát anyagi háttérváltozók bevonásával vizsgáltuk meg. Felmértük az otthonukban található lakószobák, fürdőszobák, telefonok, televíziók, számítógépek és autók számát. Az eredmények azt

mutatják, hogy a felmért anyagi háttérváltozók nem mutatnak szignifikáns összefüggést a gyermekek teszteredményével.

A kutatás eredményeinek gyakorlati felhasználhatósága

Az óvodapedagógusok kristálytisza énekhangja a kiindulópontja a gyermekek zenei fejlesztésének. Jó, ha a pedagógus rendelkezik bármilyen hangszeres tudással, melyet mindig nagy örömmel és csodálattal hallgatnak a gyermekek. A hangszer nem csak jó motivációs és érdeklődést fenntartó eszköz, de rendkívül hasznos lehet az egész foglalkozásunk folyamán. Mivel az abszolút hallás nagyon ritka, ezért a hangszer jó eszköz ahhoz, hogy „hangnemben maradjunk” azaz képesek legyünk a gyermekekkel mindig ugyanarról a hangról elkezdeni a dalokat, amely elősegíti a pontos kezdő hangmagasság észlelését. Ne idegenkedjünk a hangvilla alkalmazásától sem.

A hangmagassághallás fejlesztésénél az első lépés ehhez a fogalmi keretek tisztázása. Tudatosítanunk kell a gyermekekben, hogy nem csupán a hegy lehet magas és a völgy mély, hanem a hangok is lehetnek ugyanúgy magasak és mélyek. A különböző pedagógiai módszerekkel, mint például a hangmagasságok kartartással történő térbeli mutatóval (*Forrai, 2000*) mindig arra kell törekednünk, hogy a gyermekek érezzék a hangmagasságok közötti különbséget, hiszen ez elengedhetetlen a tiszta énekléshez.

A ritmusérzék fejlesztése nem csak foglalkozásba ágyazott lehet, megjelenhet spontán játéktevékenység közben is akár más képességterülettel összekapcsolva. Amikor a gyermekek játék közben megvásárolni kíván valamit, ösztönözzük arra, hogy a fizetség ne kézzel fogható legyen, helyette például tapsoljanak annyit, amennyibe az áru kerül. Ekkor a gyermekek egyszerre számolnak hangosan és tapsolnak egyenletesen, amely egyidőben fejlesztő hatású zenei és matematikai területen. Kihasználhatunk más helyzeteket is ritmusfejlesztésre. Például amikor úgy érezzük, a csoportszoba már túl zajosá

vált, alkalmazhatunk ritmusvisszhangot csendre intésre. Ekkor a pedagógus meghatározott ritmustapsolására felfigyelnek a gyermekek, és fokozatosan bekapcsolódva átveszik azt.

Mivel az óvoda a család zenei nevelésének kiegészítő elemének tekinthető, sokat tehet ennek érdekében egy óvodapedagógus azzal, ha ösztökéli a szülőket az otthoni környezetben történő közös éneklésekre. Ennek egy hatékony módja lehet akár az, ha a pedagógusok rendszeresen tartanak olyan rendkívüli szülői értekezleteket, amikor a szülők megismerkedhetnek az óvodai dalanyaggal. Ezeket az úgynevezett „zenés szülői értekezleteken” (Szarka, 2007. 110. o.) a szülők az óvodapedagógusok irányításával közösen tanulják meg az óvodában előforduló énekes játékokat és a dalokat, sőt a szülőknek lehetőségük nyílna a zenei tevékenységgel kapcsolatban felmerülő kérdéseiket feltenni, élményeiket, tapasztalataikat megosztani.

Összegzés

A kutatás során kapott eredményekkel és a szakirodalmi háttér feltárásával tanúsíthatjuk a korai időszakban megvalósuló zenei nevelés jelentőségét, amely figyelemreméltó lehet a szülők és a pedagógusok számára egyaránt. A teszt segítségével objektív és megbízható információt szerezhetünk az egyes gyermekek zenei hallási képességeiről, s ez szervesen hozzájárulhat az eredményesebb pedagógiai munkához a gyakorlatban. A tudatosabb tervezés által hatékonyabbá válhat az egyéni fejlesztés és a hátrányok csökkentése. Eredményeink felhívják a szülők figyelmét a közös éneklések és az együttes zenei élmények fontosságára, amely amellet, hogy a szülő-gyermek kapcsolatot elmélyítő és megerősítő erő, segíthet feltárni és támogatni a gyermekben ébredő tehetséget.

Irodalomjegyzék:

- Asztalos Kata (2012): A zenei képességek és a zenei műveltség kutatása. *Iskolakultúra*, **22**. 10. sz. 76-93.
- Asztalos Kata (2016): *A zenei észlelési képesség szerkezete és fejlődése 5-17 éves korban – Online diagnosztikus mérések óvodai és iskolai környezetben*. PhD-értekezés. Szegedi Tudományegyetem, Szeged.
- Árvayné Nezvald Anett (2012): A zenei nevelés transzferhatásai csecsemő- és kisgyermekkorban. *Képzés és gyakorlat*, **10**. 3-4. sz. 117-123.
- Erős Istvánné (1992): A zenei alapképesség vizsgálata. In: Czeizel Endre és Batta András (szerk.): *A zenei tehetség gyökerei*. Arktisz Kiadó, Budapest. 183-205.
- Erős Istvánné (2008): Kodály-módszer, Kodály-koncepció, Kodály-filozófia. *Parlando*, **50**. 5. sz. 4-9.
- Erős Istvánné (1993): *Zenei alapképesség*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Forrai Katalin (2000): *Ének az óvodában*. Editio Musica Budapest.
- Gállné Gróh Ilona (2008): Zenei nevelés az óvodáskor előtt. *Parlando*, **50**. 3. sz. 47-49.
- Gyarmathy Éva (2002): A zenei tehetség. *Új pedagógiai szemle*, **52**. 7-8. sz. 236-244.
- Hegyi József (1989): *Az ének-zene tanítása*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Janurik Márta (2008): A zenei képességek szerepe az olvasás elsajátításában. *Magyar pedagógia*, **108**. 4. sz. 289-317.
- Janurik Márta és Józsa Krisztián (2013): A zenei képességek fejlődése 4 és 8 éves kor között. *Magyar Pedagógia*, **113**. 2. sz. 75-99.
- Kenesei Éva (2013): Zenei képzésünkről nemzetközi kitekintésben. *Gyermeknevelés*, **1**. 2. sz. 18-26.
- Kissné Fazekas Ibolya (2012): Zenei nevelés bölcsődében, napjainkban. *Parlando*, **54**. 2. sz. 1-11. <http://www.parlando.hu/2013/2013-2/EloadasKissne.pdf>
- Kokas Klára (1972): *Képességfejlesztés zenei neveléssel*. Zeneműkiadó, Budapest.
- Molnár Gyöngyvér és Csapó Benő (2013): Az eDia online diagnosztikus mérési rendszer. XI. Pedagógiai Értékelési Konferencia. Szeged, 2012. április 11-13. 82. o.

Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja (2012): 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet.
Magyar Közlöny, 171. 28223-28232.

Szarka Júlia (2007): Hozzunk a gyermekeknek játékot, örömet, zenét..., - ne csak az óvodában - !. *Studie Caroliensia*, **8.** 4. sz. 103-110.

Turmezeyné Heller Erika (2010): *A zenei tehetség felismerése és fejlesztése*. Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége.

Turmezeyné Heller Erika – Balogh László (2009): *Zenei tehetséggondozás és képességfejlesztés*. Kocka Kör, Debrecen.

Tyeplov, B. M. (1963): *A zenei képességek pszichológiája*. Tankönyvkiadó, Budapest.

A gyermekeket, illetve szüleiket ábrázoló illusztrációk forrásai:

harmat88.hu / [Depositphotos](https://www.depositphotos.com)